

DET KONGELIGE
KLIMA- OG MILJØDEPARTEMENT

Adresseliste

Deres ref	Vår ref	Dato
	12/5671-	23.02.2015

Veiledning til bruk av vannforskriften § 12

1. INNLEDNING

Dette brevet er ment som en veiledning til offentlige myndigheter, og tar sikte på å redegjøre for de juridiske rammene for § 12 og sentrale tolkningsspørsmål knyttet til den praktiske anvendelsen av § 12. Brevet er utarbeidet av Klima- og miljødepartementet i samarbeid med Olje- og energidepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet, Samferdselsdepartementet, Landbruks- og matdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Brevet er også forelagt departementsgruppen for vannforskriften.

Vanndirektivet¹ ble vedtatt 23. oktober 2000. Direktivets målsetting er at tilstanden i ferskvann, grunnvann og vann i kystnære områder skal beskyttes mot forringelse, forbedres og gjenopprettes med sikte på at vannforekomstene skal ha minst god tilstand. Målet er at alle vannforekomster skal oppnå god tilstand/godt økologisk potensial senest 15 år etter at direktivet trådte i kraft. Dette skal oppnås gjennom utarbeidelse av miljømålbaserte og tverrsektorielle forvaltningsplaner med tilhørende tiltaksprogrammer. Direktivet ble gjennomført i norsk rett ved forskrift 15. desember 2006 nr. 1446 om rammer for vannforvaltningen (vannforskriften), som trådte i kraft 1. januar 2007. Forskriften har flere bestemmelser om unntak fra miljømålene slik som fristutsettelse (§ 9), mindre strenge miljømål (§ 10) og adgang til å tillate nye inngrep/aktivitet selv om dette medfører at miljømålene ikke nås eller at tilstanden forringes (§ 12).

¹ Europaparlaments- og rådsdirektiv 2000/60/EF om fastsettelse av en ramme for fellesskapstiltak på området vannpolitikk

Ved innlemmelsen av vanddirektivet i EØS-avtalen ble det vedtatt at forvaltningsplanarbeidet i Norge skulle synkroniseres med EU-landenes andre planperiode, som påbegynnes i 2015. Pr. i dag har Norge gjennomført en frivillig prøveperiode med forvaltningsplaner for omtrent 20 prosent av vannforekomstene. De første vannforvaltningsplanene som Norge formelt er forpliktet til å gjennomføre i henhold til direktivet vedtas i 2015, noe som innebærer at Norge må nå miljømålene innen 2021.

2. GENERELT OM VIRKEOMRÅDET OG REKKEVIDDEN AV § 12

2.1 Fra hvilket tidspunkt gjelder § 12?

Bestemmelsen er ikke direkte anvendelig før det er vedtatt vannforvaltningsplaner hvor den aktuelle vannforekomsten inngår.² Imidlertid plikter EU-medlemslandene i gjennomføringsperioden for ethvert direktiv, før direktivbestemmelsene gis bindende virkning, å avstå fra å gjennomføre tiltak som i stor grad kan sette direktivets formål på spill.³ På grunnlag av EØS-avtalen plikter derfor også Norge å avstå fra å gjennomføre virksomhet som i stor grad kan sette direktivets mål på spill. I de tilfeller hvor det ikke er vedtatt en vannforvaltningsplan hvor en berørt vannforekomst inngår, vil det dermed likevel være nødvendig for den enkelte sektormyndighet å anvende § 12.⁴

2.2 Hvem skal anvende § 12?

Vannforskriften retter seg mot offentlige myndigheter. Forskriften setter rammer for vannforvaltningen, men den endrer ikke gjeldende ansvarsfordeling mellom de ulike sektormyndighetenes ansvar for lovverk og virkemidler. Det er derfor *den aktuelle sektormyndigheten*⁵ for det omsøkte tiltaket som foretar vurderingen etter § 12, både om den kommer til anvendelse og om vilkårene i § 12 er oppfylt.

2.3 Ved hvilke typer enkeltvedtak skal § 12 vurderes?

Paragraf 12 skal vurderes når det skal fattes enkeltvedtak om ny aktivitet eller nye inngrep i en vannforekomst som kan medføre at miljømålene ikke nås eller at tilstanden forringes. Dette kan være vedtak med hjemmel i forurensningsloven, vannressursloven, vassdragsreguleringsloven, akvakulturloven, havne- og farvannsloven, jordlova, lakse- og innlandsfiskloven, plan- og bygningsloven mv. Det må vurderes konkret om § 12 kommer inn ved utarbeidelse og behandling av reguleringsplaner, eller om vurderingen ivaretas gjennom senere saksbehandling.

² EU-domstolens avgjørelse i prejudisiell sak C-43/10 av 11. september 2012 (Hellas)

³ EU-domstolens avgjørelse i prejudisiell sak C-43/10 av 11. september 2012 (Hellas)

⁴ Det følger av EU-domstolens avgjørelse i prejudisiell sak C-43/10 (avsnitt 65) at artikkel 4.7 kan anvendes ved analogi i tilfeller hvor det ikke er vedtatt vannforvaltningsplan, dvs. at § 12 kan brukes på tilsvarende måte som om vannforvaltningsplan var vedtatt.

⁵ I denne sammenheng omfattes også forurensningsmyndigheten av begrepet "sektormyndighet", jf. terminologien i vannforskriften i §§ 22 og 32a.

Bestemmelsen skal *ikke* anvendes av vannregionmyndigheten og vannregionutvalget i forkant av aktuelle tiltak som ledd i arbeidet med forvaltningsplanen. Der ny aktivitet eller nye inngrep er *gjennomført* i planperioden, skal begrunnelsen for dette gjengis i neste forvaltningsplan, jf. § 14 annet ledd siste punktum. Forvaltningsplanen skal inneholde en liste over miljømål fastsatt for overflatevann, grunnvann og beskyttede områder, herunder særlig identifikasjon av tilfeller der vurdering etter § 12 har ført frem til positivt vedtak etter sektorlov.⁶ Det er viktig at sektormyndighetene på egnet måte rapporterer bruk av § 12 i enkeltsaker til vannregionmyndigheten, for eksempel ved å sende kopi av vedtak til vannregionmyndigheten.

2.4 Hva skal vurderes etter § 12?

Det er sektorregelverket som er hjemmelen for det aktuelle vedtaket, og § 12 gir således ikke i seg selv hjemmel til å tillate eller avslå et tiltak. Vilkårene i bestemmelsen må imidlertid være oppfylt for at det skal kunne gis tillatelse etter det aktuelle sektorregelverket. Paragraf 12 omhandler hvordan ny aktivitet eller nye inngrep skal vurderes når tilstandsklassen i en vannforekomst forventes å bli forringet eller at miljømålene ikke nås. Vurderingen etter vannforskriften § 12 suppleres blant annet av de alminnelige bestemmelsene om bærekraftig bruk i naturmangfoldloven⁷ kapittel II. Det følger indirekte av § 12 at ny virksomhet som ikke hindrer at miljømålene nås, eller som ikke medfører at tilstanden forringes, kan tillates uten at vilkårene i annet ledd vurderes. Slike tiltak skal kun behandles etter kriteriene i sektorlovene.

2.5 Hvem fremskaffer kunnskapsgrunlaget og hvem tar stilling til forventet tilstand i vannforekomsten?

Det er tiltakshaver som har ansvar for å fremskaffe informasjon om virksomhetens virkning i tråd med forskrift om konsekvensutredninger⁸, sektorlovverk og naturmangfoldloven. Som grunnlag for § 12-vurderingen er det tilstrekkelig at utredningene dekker de relevante kvalitetselementer som virksomheten vil påvirke. Sektormyndigheten skal spesifisere overfor tiltakshaver hvilken informasjon det er nødvendig å innhente. Denne informasjonen fremskaffes før eller i løpet av søknadsprosessen.

Det er sektormyndigheten som må ta stilling til om den omsøkte virksomheten vil medføre en *forringelse*, om virksomheten kan *tillates*, og evt. på hvilke *vilkår*. Paragraf 12 første ledd bokstav b tillater kun forringelse fra svært god tilstand til god tilstand, i motsetning til bokstav a, som ikke har noen slik nedre grense. Når den omsøkte virksomheten vurderes etter bokstav b, må sektormyndigheten ta stilling til *hvilken tilstandsklasse vannforekomsten forventes å komme til å få som følge av virksomheten*. I denne vurderingen er det tiltakets forventede påvirkning på relevante kvalitetselementer som er avgjørende.

⁶ Vannforskriften vedlegg VII bokstav A nr. 5. Se også Veileder 01:2013 *Regional vannforvaltningsplan Etter vannforskriften og plan- og bygningsloven*.

⁷ Lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold

⁸ Forskrift 19. desember 2014 nr. 1726 om konsekvensutredninger for planer etter plan- og bygningsloven

Informasjon om dagens tilstand er tilgjengelig i Vann-Nett.⁹ Det vil likevel være slik at mange vannforekomster ikke er tilstandsklassifisert på grunnlag av overvåkingsdata. Hvor omfattende undersøkelser tiltakshaver skal pålegges, vil bero på en vurdering av tiltakets art og hvor sannsynlig det er at det vil forringe miljøtilstanden. Paragraf 12 krever ikke at det må innhentes informasjon utover det som har betydning for de kvalitetselementer som anses å være mest følsomme for den nye virksomheten (f.eks. fiskefauna, bunnvegetasjon eller hydrologisk system).

2.6 Forholdet mellom § 12 og § 5 om kunstige og sterkt modifiserte vannforekomster

Vannforskriften § 5 om adgang til å utpeke overflatevannforekomster som kunstige eller sterkt modifiserte, gjelder tilfeller hvor vannforekomsten er påvirket av *eksisterende virksomhet*, mens § 12 gjelder for *ny virksomhet*. Det forhold at det gjøres bruk av § 12, betyr ikke at den aktuelle vannforekomsten senere nødvendigvis vil bli utpekt som sterkt modifisert etter § 5. Utpeking av sterkt modifiserte vannforekomster må eventuelt skje etter en selvstendig vurdering i medhold av vilkårene i § 5 tredje ledd.

3. NÆRMERE OM PARAGRAF 12 FØRSTE LEDD

Paragraf 12 kommer til anvendelse i tilfeller hvor ny virksomhet enten medfører at ”miljømålene i § 4 - § 6 ikke nås”, eller ”at tilstanden forringes”. *Størrelsen* på virksomheten har ikke i seg selv betydning for om § 12 kommer til anvendelse, men det er graden av påvirkning på tilstanden som er avgjørende.

3.1 Hva betyr ”forringelse”?

I vannforskriften er den økologiske tilstanden uttrykt som klassene svært god, god, moderat, dårlig og svært dårlig.¹⁰ Det er kun forringelser der man går *fra en klasse til en annen* som innebærer en ”forringelse” i bestemmelsens forstand, og som medfører at virksomheten må vurderes etter § 12.¹¹ For å vurdere virksomheten etter § 12, må myndighetene ha kunnskap både om dagens tilstand i vannforekomsten, og om eventuelle endringer i tilstand som virksomheten forventes å medføre. Kravet til kunnskap om eventuelle endringer avhenger av type virksomhet. For virksomhet etter bokstav b, vil kravet til presisjon være størst der man nærmer seg den absolutte tålegrense. For slik virksomhet er det ikke tillatt å gå under ”god tilstand”. For virksomhet etter bokstav a, er det ingen absolutt tålegrense. Kravet til presisjon vil derfor være lavere for denne type virksomhet, og særlig der det er lite sannsynlig at man vil krysse en klassegrense.

Den negative påvirkningen må være av en viss *varighet* for at det skal være snakk om en ”forringelse” i bestemmelsens forstand. Kortvarige endringer, hvor tilstanden gjenopprettes

⁹ <http://vann-nett.no/portal/Default.aspx>

¹⁰ Vannforskriften vedlegg V. Fastsettelsen av tilstandsklasse kalles klassifisering, og dette bygger på verdigranser for bestemte kvalitetselementer, se klassifiseringsveilederen (Veileder 02:2013 Klassifisering av miljøtilstand i vann)

¹¹ CIS Guidance No. 20 *Guidance Document on Exemptions to the Environmental Objectives* s. 25

etter kort tid uten at det settes i verk tiltak, regnes ikke som en ”forringelse”.¹² Verken direktivet, forskriften eller tolkningsdokumenter definerer hva som regnes som kort tid. Dette vil være avhengig av påvirkning, kvalitetselementer og varighet, og må dermed vurderes i det enkelte tilfelle. Frekvensen for overvåking i henhold til overvåkingsprogrammene nevnt i vannforskriften, kan gi en indikasjon.¹³ Eksempler på virksomhet som kan medføre slike kortvarige endringer, er bygnings- og vedlikeholdsarbeider.¹⁴

3.2 At miljømålene i §§ 4-6 ikke nås

Paragraf 12 kommer også til anvendelse i tilfeller hvor ny virksomhet ikke vil forringe tilstanden, men likevel medfører at miljømålet ikke nås. Et eksempel er dersom miljømålet i forvaltningsplanen er satt til ”god” tilstand, mens miljøtilstanden fra før er ”moderat”, og den omsøkte virksomheten vil medføre at tilstanden forblir moderat, slik at målet om god tilstand ikke oppnås.

3.3 Hva ligger i nye inngrep, jf. første ledd bokstav a?

For at § 12 skal komme til anvendelse, må forringelsen eller det forhold at miljømålene i §§ 4-6 ikke nås, skyldes nye inngrep eller ny aktivitet, jf. § 12 første ledd. Med ”nye inngrep” menes virksomhet som medfører ”nye endringer i de fysiske egenskapene til en overflatevannforekomst eller endret nivå i en grunnvannforekomst”, jf. første ledd bokstav a. Dette vil si at virksomheten endrer vannforekomstens *fysiske beskaffenhet* og påvirker egenskaper som vannstand, vannmengde, variasjon i vannføring, strømningsforhold osv. Eksempler på fysiske inngrep er vannkraftverk og driften av disse med oppdemming og magasinering, demninger, fraføring av vann, fylling av vei- og jernbanetraseer, havneutbygginger og deponering av masser. Første ledd bokstav a omfatter både *direkte følger* av de fysiske endringene, og *indirekte følger* slik som forandringer i oksygen- eller temperaturforhold. Også *indirekte forurensning* omfattes av bokstav a. Det vil si at en konsentrasjon av et stoff øker som følge av fraføring av vann eller mangel på vannsirkulasjon.

Som inngrep regnes også virksomhet som reduserer nivået i en grunnvannforekomst, for eksempel uttak til drikkevann eller virksomhet med drenerende effekt, slik som grøfting, eller boring av tunneler. Bestemmelsen setter ikke en nedre grense for hvilken tilstand som kan aksepteres ved ny virksomhet, i motsetning til første ledd bokstav b.

3.4 Hva ligger i ny aktivitet, jf. første ledd bokstav b?

Med ”ny aktivitet” menes ”ny bærekraftig aktivitet som medfører forringelse i miljøtilstanden i en vannforekomst fra svært god tilstand til god tilstand”, jf. § 12 første ledd bokstav b. Ettersom det kun er anledning til forringelse fra svært god til god tilstand, er adgangen til forringelse snevrere etter bokstav b enn etter bokstav a. Det siktes til *forurensende virksomheter* eller *annen virksomhet som ikke innebærer endringer i de fysiske egenskapene*

¹² CIS Guidance No. 20 *Guidance Document on Exemptions to the Environmental Objectives* s. 25

¹³ CIS Guidance No. 20 *Guidance Document on Exemptions to the Environmental Objectives* s. 25

¹⁴ CIS Guidance No. 20 *Guidance Document on Exemptions to the Environmental Objectives* s. 25

som nevnt foran. Virksomhet som kan medføre slike endringer vil for eksempel kunne være akvakultur, avløp fra renseanlegg, industri og mineralvirksomhet.

Etter § 12 første ledd bokstav b må denne aktiviteten være ”bærekraftig”. Verken direktivet eller forskriften gir noen definisjon av dette begrepet. I norsk regelverk oppstilles det imidlertid gjerne flere lov- og forskriftsbestemte vilkår som må være oppfylt for at en tillatelse kan gis. Departementet tolker begrepet slik at summen av dette regelverket kan sees som et uttrykk for nasjonale vurderinger av hva som er bærekraftig for den enkelte typen aktivitet. Utføres en virksomhet i henhold til en tillatelse gitt av offentlig myndighet, anses kravet til bærekraft å være oppfylt. For sektormyndigheten som skal vurdere § 12, innebærer dette i praksis at *begrepet ”bærekraftig” ikke setter noen nye krav i tillegg til det som allerede følger av gjeldende regelverk.*

3.5 Når brukes både bokstav a og bokstav b?

Enkelte typer virksomhet medfører både nye inngrep og ny aktivitet. I slike tilfeller må virksomheten vurderes både etter bokstav a og bokstav b. Dette gjelder for eksempel vurdering av søknad om tillatelse etter forurensningsloven til sjødeponering av avgangsmasser fra gruvedrift eller ved samferdselstiltak. Selve deponeringen er å anse som et inngrep som medfører nye endringer i de fysiske egenskapene til vannforekomsten, og som skal vurderes etter første ledd bokstav a. Eventuell utlekking fra avgangsmassene er å anse som forurensende aktivitet som skal vurderes etter første ledd bokstav b.

4. HVILKE KRAV STILLES TIL VIRKSOMHETEN FOR AT DEN SKAL KUNNE TILLATES? - § 12 ANNET LEDD

Mens § 12 første ledd fastsetter hvilke forringelser av tilstanden som kan aksepteres for nye inngrep og aktiviteter, gir annet ledd tre tilleggsvilkår som den nye virksomheten må oppfylle for at forringelsen kan tillates. *Alle tre tilleggsvilkår gjelder for begge alternativer i første ledd*, altså både for nye inngrep og ny aktivitet.

Vurderingstemaene i annet ledd fremgår i mange tilfeller også av bestemmelsene om tillatelser i sektorregelverket, og som relevante sektormyndigheter allerede vurderer i tillatelser som gis i dag. Disse vurderingene er i stor grad overlatt til sektormyndighetens skjønn, og det må bero på en konkret vurdering om vurderingstemaene etter bestemmelsene i sektorregelverket er de samme som etter vannforskriften § 12. Dersom vurderingene etter sektorregelverket oppfyller kravene etter annet ledd, er det ikke nødvendig å behandle spørsmålene særskilt etter § 12. En forutsetning er imidlertid at det klart fremgår av vedtaket hvilke vurderinger etter sektorregelverket som anses å oppfylle de konkrete vilkårene i § 12. Dette kan enten gjøres gjennom løpende henvisninger, eller ved en egen, samlet vurdering av bestemmelsen hvor det vises til de delene av vedtaket hvor vilkårene er vurdert. Dersom § 12 gir anvisning på vurderinger som ikke følger av sektorregelverket, må disse spørsmålene behandles.

4.1 Avbøtende tiltak

Etter § 12 annet ledd bokstav a skal ”alle praktisk gjennomførbare tiltak” settes inn for å begrense virksomhetens negative miljøpåvirkning. Her skal sektormyndigheten vurdere hvilke avbøtende tiltak som vil være nødvendig for å begrense den negative miljøeffekten av virksomheten. Det er et *vidt spekter av tiltak* som kan være relevante.¹⁵ Hvilke tiltak som vil være aktuelle, varierer med typen virksomhet. En oversikt over noen aktuelle tiltak på ulike områder fremgår av tiltaksbiblioteket i Vann-Nett. Med ”praktisk gjennomførbare” menes at sektormyndigheten skal ta i betraktning alle avbøtende tiltak som vil være teknisk gjennomførbare og samtidig er forenlig med driften uten å være uforholdsmessig kostnadskrevende.¹⁶ Paragraf 12 krever ikke *kompenserende tiltak i andre vannforekomster* enn den som blir negativt påvirket.¹⁷

4.2 Samfunnsnytte

”Samfunnsnyttien” av de nye inngrepene eller aktivitetene skal være ”større enn tapet av miljøkvalitet”, jf. § 12 annet ledd bokstav b. Her skal sektormyndigheten vekte samfunnsnyttien av virksomheten mot tapet av miljøkvalitet. Dette er en *avveining* mellom *virksomhetens negative miljøeffekter* - som for eksempel tap av naturmangfold i vannmiljøet, og *nyttien av virksomheten* - slik som produksjon av mat eller kraft. Ved vurderingen av nytten vil det blant annet være relevant å vurdere hvilke samfunnsmessige behov virksomheten dekker, hvilket formål tillatelsen etter regelverket skal oppnå, og hvilket bidrag denne konkrete virksomheten gir til dette formålet.

For å foreta avveiningen må det først bringes på det rene hvilke fordeler og ulemper virksomheten forventes å føre med seg. Beslutningen må bygge på et tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag om miljøpåvirkningene. Det er imidlertid ikke nødvendig å kvantifisere alle fordeler og ulemper ved virksomheten.¹⁸ Det foreligger ikke i dag en omforent metode for verdsetting av økosystemtjenester og kostnader ved tap av slike, ei heller for verdsetting av miljøulemper, og vurderingen vil derfor i stor grad bero på skjønn.

4.3 Andre midler for å oppnå samme formål

Det siste vilkåret som må være oppfylt, er at hensikten med den nye virksomheten, på grunn av manglende teknisk gjennomførbarhet eller uforholdsmessig store kostnader, ikke med rimelighet kan oppnås med andre midler som er miljømessig vesentlig bedre, jf. § 12 annet ledd bokstav c. Relevante alternativer kan være en annen lokalisering, størrelse eller utforming av virksomheten.¹⁹ I vannkraftsaker kan det for eksempel være relevant å vurdere alternative plasseringer av inntak og utløp. På noen områder kan det være relevant å vurdere om andre prosjekter kan oppfylle samme formål og behov. Dersom viktige miljøverdier kan

¹⁵ CIS Guidance No. 20 *Guidance Document on Exemptions to the Environmental Objectives* s. 27

¹⁶ CIS Guidance No. 20 *Guidance Document on Exemptions to the Environmental Objectives* s. 27

¹⁷ CIS Guidance No. 20 *Guidance Document on Exemptions to the Environmental Objectives* s. 27

¹⁸ CIS Guidance No. 20 *Guidance Document on Exemptions to the Environmental Objectives* s. 28

¹⁹ Policy Paper ”Exemptions to the Environmental Objectives under the Water Framework Directive allowed for new modifications or new sustainable development activities (WFD Article 4.7)” s. 11

ivaretas med kostnadseffektive avbøtende tiltak kan dette tale for at vilkåret i bokstav c er oppfylt.

Andre midler skal vurderes på et tidlig stadium i prosessen.²⁰ Når det gjelder prioritering mellom ulike typer energiproduksjon, er alternativer utredet på et overordnet nivå, og trenger derfor ikke utredes i den enkelte sak.

Departementene håper at denne veilederen kan være til nytte ved den praktiske anvendelsen av § 12. Spørsmål om veilederen kan rettes til Klima- og miljødepartementet.

Med hilsen

Lene Lyngby (e.f.)
ekspedisjonssjef

Lindis Nerbø
avdelingsdirektør

Dokumentet er godkjent elektronisk, og har derfor ikke håndskrevet signatur.

²⁰ Policy Paper "Exemptions to the Environmental Objectives under the Water Framework Directive allowed for new modifications or new sustainable development activities (WFD Article 4.7)" s. 11-12

Adresseliste:

Miljødirektoratet	Postboks 5672 Sluppen	7485 TRONDHEIM
Norges vassdrags- og energidirektorat	Postboks 5091 Majorstua	0301 OSLO
Kystverket	Postboks 1502	6025 ÅLESUND
Fiskeridirektoratet	Postboks 185 Sentrum	5804 BERGEN
Mattilsynet	Postboks 383	2381 BRUMUNDDAL
Kommunesektorens organisasjon	Postboks 1378 Vika	0114 OSLO
Landbruksdirektoratet	Postboks 8140 Dep	0033 OSLO
Statens vegvesen	Postboks 8142 Dep	0033 OSLO
Havforskningsinstituttet	Postboks 1870 Nordnes	5817 BERGEN
Norges geologiske undersøkelser	Postboks 6315 Sluppen	7491 TRONDHEIM
Direktoratet for mineralforvaltning	Postboks 3021 Lade	7441 TRONDHEIM

Kopi:

Fylkeskommunene		
Fylkesmennene		
Kommunal- og moderniseringsdepartementet	Postboks 8112 Dep	0030 OSLO
Landbruks- og matdepartementet	Postboks 8007 Dep	0030 OSLO
Nærings- og fiskeridepartementet	Postboks 8090 Dep	0030 OSLO
Olje- og energidepartementet	Postboks 8148 Dep	0033 OSLO
Samferdselsdepartementet	Postboks 8010 Dep	0030 OSLO